

Шишигіна Катерина Олександрівна,

Студентка групи Ппм-1-13-2.0д, VI курс, спеціальність «Практична психологія»
eshyshygina@mail.ua

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка
atran121076@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ У ДІВЧАТ ДО МАТЕРИНСТВА

Анотація. У статті розглянуто проблему психологічної готовності до материнства у вітчизняних та зарубіжних концепціях. Подано результати дослідження готовності до материнства у студенток першого та шостого курсу. Визначено етапи становлення образу материнства у дівчат, як основи психологічної готовності стати матір'ю.

Ключові слова: материнство, психологічна готовність до материнства, батьківство, особистісна зрілість, дитина.

Актуальність та доцільність дослідження. Нині вченими констатується криза соціального інституту сім'ї, яка проявляє себе в різних сферах сімейного життя. Найгострішими проблемами у цій кризі є руйнування зв'язків у родині, ослаблення прихильності між батьками і дітьми, відсутність сформованої батьківської відповідальності у значної частини молоді. Останнє з перерахованого заслуговує особливої уваги в контексті розгляду проблематики материнства. Сучасна соціокультурна ситуація дозволяє спостерігати різні варіанти цього явища – від численних прикладів девіантного материнства до байдужості матері у процесі виховання дітей та формального ставлення до власного статусу матері.

Аналіз останніх публікацій. У дослідженнях Г. Філіппової [4; 5] психологічна готовність до материнства включає в себе такі блоки: особистісна готовність, адекватна модель батьківства, материнська компетентність, мотиваційна готовність та сформованість материнської сфери. Зміст усіх п'яти блоків готовності до материнства взаємопов'язаний як в плані їх онтогенетичного формування, так і в плані психологічної профілактичної, корекційної роботи.

За результатами дослідження Ю. Мещерякової, можна виділити три рівні психологічної готовності до материнства [2]:

1. Низький рівень готовності до материнства, що характеризується вимушеністю в прийнятті рішень мати дитину, негативних відчуттях та переживань у період вагітності;
2. Середній рівень – характеризується наявністю коливань на прийняття рішення мати дитину, переживання в період вагітності амбівалентні;
3. Високий рівень готовності до вагітності характеризується наявністю бажання мати дитину та домінуванням позитивних переживань у період вагітності.

Структуру психологічної готовності до материнства визначає протиріччя між сформованим способом життя, і тим способом життя, який передбачається після народження дитини (через образ «Я – матір»).

У структурі психологічної готовності до материнства, за Т. Гур'яною, можна виокремити такі аспекти: [1]

1. Мотиваційний аспект – мотив народження дитини, відповідальність за народження та виховання, відчуття боргу;
2. Оціночний аспект – рефлексія своєї підготовленості і відповідності ролі матері у себе оптимальному образу матері (механізм ідентифікації);
3. Емоційний аспект – емоційне сприймання ситуації материнства (комфорт/дискомфорт), переважаючий фон настрою, супроводжуючий вагітність та взаємодію з дитиною, задоволеність або незадоволеність роллю матері;
4. Операційний аспект – материнська компетентність: володіння способами, прийомами, знаннями, вміннями, навичками, необхідними для догляду за дитиною, вмінням моделювати особисту діяльність;
5. Регуляційний аспект – саморегуляція жінки під час вагітності та після народження дитини із взаємодією таких факторів:
  - а) фактори, що обумовлюють динамічні характеристики трансформацій способу/образу життя (регідність – флексибільність);

б) фактори, що обумовлюють рефлексивні можливості людини, визначають участь самопізнання в трансформації образу життя (зовнішній та внутрішній локус контроль).

На стадії підготовки до вагітності у психологічній готовності до материнства домінують оціночний аспект, який проявляється у розходженні між сформованим образом «Я» та образом «Я – матір»; мотиваційний аспект, який проявляється в формуванні мотиву народження дитини. Мотиваційна сфера материнства формується протягом всього життя жінки.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення психологічної готовності дівчат до материнства, а також визначення психологічних особливостей готовності до материнства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практично кожна жінка, що досягла статевої зрілості, має потенційну можливість стати матір'ю. Однак біологічна здатність бути матір'ю не завжди збігається із психологічною готовністю до материнства. Також про актуальність можна говорити з іншої сторони: гострота демографічних проблем, велика кількість неблагополучних сімей та «небажаних» дітей, збільшення кількості сирот при живих батьках, зростання кількості жертв насилля у сім'ї. З літератури також відомо, що неадекватне материнське відношення до дитини у ранньому дитинстві займає перше місце серед факторів розвитку шизофренії та інших захворювань. (Г. Козловська, Г. Скобло, А. Северний, Т. Баландіна).

Вибірка досліджуваних складала 50 дівчат, що не мають дітей віком 18-19 та 22-24 років. Дослідження проводилось на базі Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Виходячи з результатів розробленої нами анкети «Визначення готовності до материнства», можна зробити висновок, що 70% першого курсу відповіли, що у них сформовані характерні стилі щоб бути матір'ю, тут присутній оціночний аспект – рефлексія своєї підготовленості і відповідність себе у ролі матері оптимальному образу матері (механізм ідентифікації)

(Т. Гурьянова). Отже, перший курс ідентифікує себе з образом матері на 70%, а шостий на 20%, можливо, це пов'язано з початком навчання в університеті на спеціальності «практична психологія» і шостий курс вже має більш поглиблені знання про материнство, ніж перший. Загалом, спираючись на відповіді анкети, близько 50% досліджуваних не готові зараз стати матір'ю, спираючись на виокремлені форми готовності (внутрішньопсихологічна, науково-теоретична та практична), можна припустити, що не готовність пов'язана з відсутністю певних знань, умінь та навичок, достатніх для успішного материнства.

За модифікованою методикою «Батьківський твір» В. Століна було отримано 70% образів майбутніх матерів, варіантів відносин з майбутньою дитиною та описів себе як майбутніх матерів. У більшості творів дівчат можна було відстежити формальний опис, а це варто розцінювати як пасивну відмову замислюватись над темою материнства.

Узагальнення та конкретизація проєктивного емпіричного матеріалу була опрацьована за допомогою контент-аналізу. Він дав змогу виявити у творах досліджуваних характеристики, об'єднані у образ материнства. Отже, у 45% творів зазначено, що для народження дитини обов'язковою умовою є матеріальне забезпечення сім'ї (*«я хочу щоб мої діти були забезпечені, мали чудове дитинство»*, *«для народження дитини потрібна стабільна робота, свій будинок»*, *«матеріальний достаток і добре оточення»*).

Про важливість такої риси, як відповідальність, пишуть 40% досліджуваних (*«бути матір'ю – це велика відповідальність»*, *«кожна матір повинна усвідомлювати свою відповідальність»*).

У 35 % творах зазначено, що для народження дитини обов'язковою умовою є повноцінна, повна сім'я (*«дитина має бути бажаною, у повній сім'ї, де на неї чекають і батько, і матір»*, *«батько та матір – тільки в таких умовах може вирости щаслива дитина»*, *«я хочу, щоб моя сім'я була повна, щоб був тато, матір та дуже багато дітей (більше 5)»*).

За проективною методикою «Я – майбутня матір» було отримано малюнки дівчат, у яких було виділено категорії контент-аналізу: тато, матір, дитина/діти, тільки матір та дитина, тільки дитина (присутня лише у першого курсу), дівчина, але не в ролі матері (присутня лише у шостого курсу), загальне схематичне уявлення про материнство (квіточки, сердечки, Інь і Янь).

На основі отриманих даних ми можемо припустити, що є **чотири етапи становлення образу материнства**: 1) не диференціюють образ (загальне схематичне уявлення про материнство – квіточки, сердечки, Інь і Янь); 2) зародження образу (малюнки «тільки дитина» та «дівчина, але не в ролі матері»); 3) образ «мати – дитина» (тільки матір та дитина); 4) цілісний образ сім'ї (тато, матір, дитина/діти).

Не диференціюють образ материнства 10% досліджуваних, які малювали символічні уявлення про материнство (сердечки, квіточки, Інь Янь). Це свідчить про не готовність досліджуваних сформулювати майбутній образ материнства, а, отже, і про не готовність до нього.

Зародження образу - 12,5% досліджуваних це говорить про неоднозначне ставлення до материнства, незрілість, а також не сформований образ матері.

30 % досліджуваних – образ мати-дитина, характеризується як не повна готовність до материнства, оскільки на малюнку представлений не повний образ сім'ї, а саме: відсутність чоловіка, можна назвати такі стосунки діадними. Чоловік сприяє першій емоційній сепарації дитини від матері. Він «утрикутнює» діадні емоційні стосунки «мати-дитина», перетворюючи їх на тріадні «мати-батько-дитина».

Цілісний образ сім'ї - 47,5% говорить про готовність досліджуваних до материнства; на малюнках присутні батько, матір та діти. На більшості малюнків сім'я в обіймах або всі члени сім'ї знаходяться дуже близько один до одного, можна припустити, що це означає дружність, міцну сім'ю та довірливі відносини.

У цілому у страших курсів сформованість образу материнства вище ніж у перших, але різниця не суттєва (15%).

За допомогою тесту «Особистісна зрілість», розробленого Ю. Гільбухом, ми аналізували особистісну зрілість та інші шкали у першого та шостого курсу окремо. Достовірність відмінностей даних дослідження між двома групами досліджуваних нами перевірено за допомогою методу математичної статистики t – критерію Стьюдента. Порівняльний аналіз із застосуванням t – критерію

У ході дослідження особистісної зрілості дівчат першого та шостого курсів, за тестом Ю. Гільбуха, ми визначили, що особистісна зрілість є дещо вищою у дівчат шостого курсу. Результати наочно подано у діаграмі (Рис. 1) .

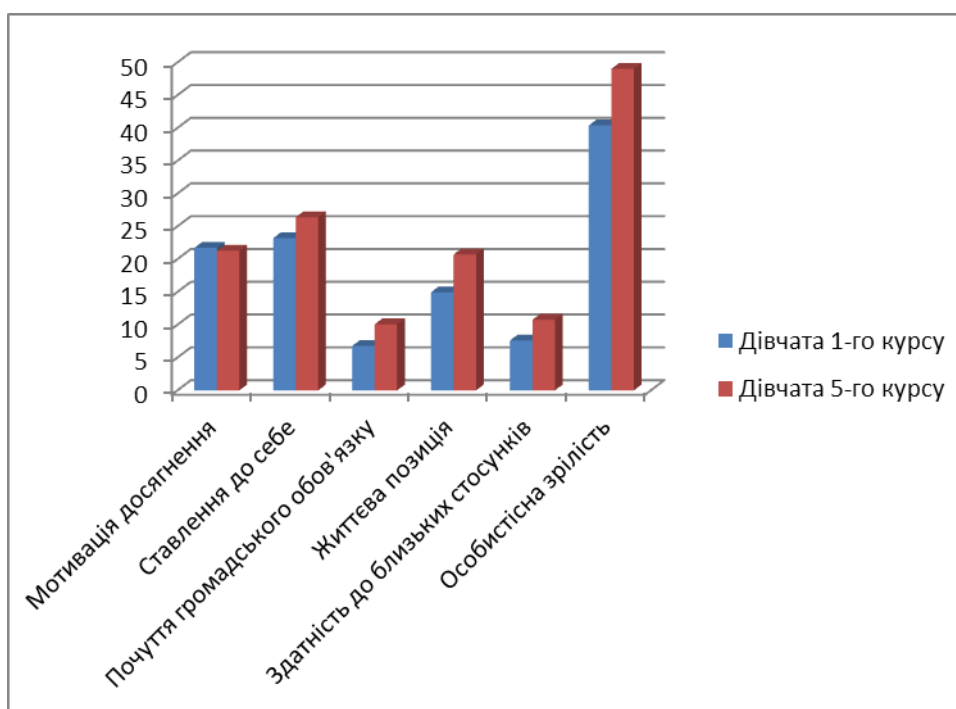

Рис. 1. Особистісна зрілість дівчат першого та шостого курсів

Так, у дівчат першого курсу такі параметри, як ставлення до себе, почуття громадського обов'язку, життєва позиція, здатність до близьких стосунків та загальна особистісна зрілість сформовані на достатньому рівні, а мотивація досягнення – на високому. У дівчат шостого курсу ставлення до себе сформовано на достатньому рівні, а почуття громадського обов'язку, життєва позиція, здатність до близьких стосунків та загальна особистісна, а мотивація досягнення сформовані на високому рівні.

Однак, перевірка достовірності відмінностей даних дослідження особистісної зрілості між двома вибірками досліджуваних за t-критерієм Стьюдента показала, що відмінності між вибірками не є досить суттєвими.

Значущі відмінності спостерігаються між вибірками за параметрами почуття громадського обов'язку ($t=2,37$ при $p < 0,05$) та життєва установка ($t=2,057$ при $p < 0,05$), які є дещо більш сформованими у дівчат шостого курсу. Тобто, у них вже більш розвинене почуття обов'язку та відповідальності, краще сформований інтерес до суспільно-політичного життя, колективізм, патріотизм, потреба у спілкуванні та почуття професійної відповідальності. Також дівчата шостих курсів вирізняються певною емоційною врівноваженістю та розсудливістю. Все це може впливати на більш відповідальне ставлення до майбутнього материнства, більшу вимогливість до себе та своїх можливостей як майбутньої матері.

Також нами було здійснено кореляційний аналіз за Пірсоном між показниками анкети сформованість особистісних характеристик материнства, готовності до материнства та загальним показником особистісної зрілості. Однак, значущих взаємозв'язків не виявлено для обох вибірок. Це може вказувати на те, що психологічна готовність до материнства не має лінійного взаємозв'язку з особистісною зрілістю. Цей взаємозв'язок є досить суб'єктивним для кожної особистості, так, зокрема, висока особистісна зрілість дівчини може реалізовуватись у прагненні до професійної самореалізації та сприяти відкладанню материнства. Або інші крайнощі, коли дівчина тікає в материнство, через невпевненість у соціальній реалізації.

За результатами методики «Фемінність-мускулінність» (С. Бем) виявлено у дівчат обох вибірок переважання яскраво вираженої фемінності. Так, у дівчат першого курсу показник мускулінності складає 16%, а фемінності, відповідно, 84%; у дівчат шостого курсу показник мускулінності 12%, а фемінності – 88%. Результати між вибірками суттєво не відрізняються.

Схожість отриманих результатів можна інтерпретувати через навчання досліджуваних у одному ВНЗ та схожістю обраних спеціальностей і переважання дівчат у групі.

Отримані результати дають нам змогу стверджувати, що більшість досліджуваних мають фемінний тип особистості, ми можемо припустити, що у них є передумови готовності до материнства, тобто наявні такі характеристики, як вміння поступатися, життєрадісність, ніжність, відданість, жіночність, вміння співчувати.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом, спираючись на результати анкети «Визначення готовності до материнства» близько половини досліджуваних не готові зараз стати матір'ю, що пов'язано з відсутністю певних знань, умінь та навичок, достатніх для успішного материнства. Спираючись на результати тесту особистісної зрілості та проєктивної методики малюнку «Я – майбутня матір», ми можемо зробити висновок, що шостий курс має дещо більшу сформовану готовність до материнства, але ці відмінності не суттєві.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що формування психологічної готовності у дівчат до материнства є досить важливою проблемою сьогодення, яка потребує подальших досліджень, а наше дослідження може бути використане психологами, педагогами і вчителями для роботи з формуванням психологічної готовності у дівчат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гурьянова Т.А. Психологическая готовность к материнству как динамическое системно-структурное образование. Т. А. Гурьянова // Ползуновский вестник. – 2005. - №3. – С. 35 – 44.
2. Мещерякова С. Ю. Психологическая готовность к материнству / С. Ю. Мещерякова // Вопросы психологии. – 2000. – №5. – С. 18 – 27.
3. Нагула О. Л. Психологічні особливості батьківської компетентності молодого подружжя / О. Л. Нагула // Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. пр. – К., 2012. – Випуск 164. - № 24. – Ч. VIII. – С. 169 – 176.
4. Филиппова Г. Г. Материнство и основные аспекты его исследования в психологии / Г. Г. Филиппова // Вопросы психологии. – 2001. – №2. – С. 22 – 36.
5. Филиппова Г. Г. Психология материнства: учеб. пос. / Г. Г. Филиппова, – 2002. – 240 с.

Шишигина Екатерина Александровна,
студентка группы ППМ-1-13-2.0д, VI курс, специальность «Практическая психология»
eshyshygina@mail.ua

Научный руководитель:

Таран Оксана Петровна

кандидат психологических наук, доцент кафедры специальной психологии, коррекционного и инклюзивного обучения Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченко
atran121076@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ ДЕВУШЕК К МАТЕРИНСТВУ

Аннотация. В статье рассмотрена проблема психологической готовности к материнству в отечественных и зарубежных концепциях. Представлены результаты исследования готовности к материнству у студенток первого и шестого курса. Определены этапы становления образа материнства у женщин, как основы психологической готовности стать матерью.

Ключевые слова: материнство, психологическая готовность к материнству, отцовство, личностная зрелость, ребенок

Kateryna Shyshyhina,

Student group PPM-1-13, VI course, specialty "Practical Psychology"

eshyshygina@mail.ua

Scientific adviser:

Oksana Petrivna Taran Ph. D. in psychology, Associate Professor of Special psychology, correctional and inclusive education Department of Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University

atran121076@gmail.com

FORMATION OF PSYCHOLOGICAL READINESS FOR MOTHERHOOD OF GIRLS

Abstract. The problem of psychological readiness for motherhood in native and foreign concepts. Is looked through the results of the study of readiness for motherhood students in the first and sixth year. Are given defined the stages of motherhood image of girls as the basis of psychological readiness to become a mother.

Keywords: motherhood, psychological readiness for motherhood, fatherhood and personal maturity, the child.